

Written by ГУРЗЕЛЬ ЮЛІЯ ВІКТОРІВНА, студентка юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету (м.Тернопіль)

Thursday, 30 May 2019 08:37

Доба Української революції 1917-1921 рр. залишила в спадок наступним поколінням явища й події минулого, які з плином часу не втрачають своєї значущості, потребують осмислення досвіду як позитивного, так і негативного. У кілька віковій історії Тернополя є один надзвичайно цікавий і неповторний факт: місто тричі було столицею. Сталося це в період Українських визвольних змагань 1917-1921 рр., коли тут перебували уряди трьох українських держав — Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР), Української Народної Республіки (УНР) та Галицької Соціалістичної Радянської Республіки (ГСРР). І хоча вищі державні органи ЗУНР, УНР діяли в Тернополі невеликий час, історія дає підстави вважати наше місто тимчасовим столичним центром. Жодне інше місто України не може похвалитися подібною подією [1]. Та все ж, на мою думку, важливою віхою багатомілітної історії Тернополя стало те, що наше місто тимчасово було столицею ЗУНР. На сьогоднішній день ця тема є надзвичайно актуальною для всіх українців, адже ми відзначаємо 100-річчя з дня проголошення Західноукраїнської Народної Республіки. Це дуже важливо сьогодні для встановлення соціальної справедливості. Адже цілими десятиліттями про ЗУНР говорили тільки пошепки, а її захисників – стрільців Української Галицької Армії не можна було пом'янути «незлим тихим словом». Офіційна ж історіографія безпідставно твердила, що «Українські буржуазні націоналісти захопили владу на західноукраїнських землях і 1 листопада 1918 р. проголосили створення буржуазно-націоналістичної т. зв. Західноукраїнської Народної Республіки». Це не лише не відповідає історичній правді, а й безсоромно сфальсифіковано. Що ж насправді відбулося в листопадові дні 1918 р. у Львові, яка далі доля ЗУНР та УГА? Мрії галицьких патріотів, які вони пронесли крізь лихоліття Першої світової війни, почали збуватися восени 1918 р. Австро-Угорська монархія швидко наближалася до «свого краху» [2, с. 80; 6а, с. 38]. У результаті успішного повстання була повалена влада монархії Габсбургів й відновлена українська національна держава. Відповідно до тимчасової конституції 13 листопада 1918 року вона отримала назву Західноукраїнська Народна Республіка. Центром історичного Листопадового зриву став древній Львів. Удосвіта 1 листопада 1918 року українські підрозділи, які налічували 1400 вояків та 60 старшин, без кровопролиття роззброїли австро-угорський гарнізон і оволоділи найважливішими стратегічними об'єктами міста [6, с. 173-176]. Над ратушою 1 листопада 1918 р. та будинком намісництва замайоріли українські національні прапори. Військовим комендантом Львова став уродженець села Ішків (нині Козівського району на Тернопільщині) полковник Микола Маринович.

За прикладом Львова швидко перейшли в українські руки міста та містечка Тернопільщини. Великий ентузіазм і патріотизм проявили жителі Тернополя, зокрема, учителі місцевої української гімназії А. Музичка і С. Сидоряк. Тернопільські студенти на чолі з А. Музичкою роззброїли жандармерію. 1 листопада в Тернополі на міській ратуші замайорів блакитно-жовтий прапор. Його встановив Севастіян Зубрицький-Вінява. Національні прапори були й на будинках інших державних установах. У ході встановлення української національно-демократичної держави не обходилося без ексцесів. Під впливом антиукраїнського збройного виступу львівських поляків готувалося повстання і в Тернополі.

У місті створювалися органи влади молоді держави: повітовий комісаріат (староство), комісаріат міський, комісаріат пошти, дирекція скарбового округу, податковий відділ, окружний суд, ліквідаційна комісія. Головою утвореного 4 листопада повітового комітету Національної Ради в Тернополі став Петро Карманський – гімназійний учитель і поет.

Written by ГУРЗЕЛЬ ЮЛІЯ ВІКТОРІВНА, студентка юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету (м.Тернопіль)

Thursday, 30 May 2019 08:37

Добре продуманий і конкретний план перевороту розробили збаразькі патріоти під керівництвом священника Степана Теслі. Діяльно включилося у Листопадовий зрив українське селянство Збаражчини. Піднесено зустрівало відновлення української державності село Лисичинці Збаразького повіту (нині Підволочиський район) [3, с. 112-120].

Законодавчим органом новоствореної держави стала Українська національна рада, яку очолював доктор Євген Петрушевич. Уже 5 листопада 1918 року вона проголосила декларацію, у якій передбачалося ліквідувати національне та соціальне гноблення, запровадити загальне виборче право, восьмигодинний робочий день, здійснити земельну реформу. У силу тогочасних обставин уряд ЗУНР 21 листопада 1918 року переїхав зі Львова до Тернополя, де працював до 2 січня 1919 року. Тут урядові установи містилися в українській гімназії на вул. Костюшка (тепер вул. Камінна, будинок не зберігся), у польській гімназії на вул. Конарського (тепер вул. М. Грушевського), а також у магістраті та в готелі «Подільський» (нині «Україна»). Про це тернополянам нагадує меморіальна дошка на будинку колишньої польської гімназії, у якому нині працює школа №4. Органом Державного секретаріату ЗУНР була щоденна газета «Український голос», яка в 1918-1919 роках виходила у Тернополі [8 С.117-119]. Першочерговим завданням уряду з самого початку була організація і формування військових сил для боротьби на фронті, мобілізація всіх ресурсів для потреб війни, в якій вирішувалася доля української держави. Услід за зверненням уряд почав здійснювати конкретні заходи з військового будівництва, забезпечення війська зброєю та амуніцією. Того ж дня державний секретар військових справ Д. Вітовський видав наказ «До населення Поділля», яким оголошував стан облоги на всій території республіки і проведення мобілізації до армії. В армію охоче йшли юнаки, однак в них не було військового гарту.

У Тернополі уряд ЗУНР розгорнув клопітку роботу щодо безпосереднього керівництва державним життям. Зокрема велика увага приділялася діяльності органів влади у повітах. 1 грудня було видано «Обіжник до державних повітових комісарів», яким вони затверджувалися як найвищі представники уряду ЗУНР на місцях, несли відповідальність за створення і роботу повітових адміністрацій, повинні були організувати виконання населенням урядових обов'язкових постанов. Виконуючи урядові рішення, повітові комісари розпочали роботу з проведення мобілізації в армію, створення державних запасів хліба та інших сільськогосподарських продуктів, наведення порядку в торгівлі й боротьбі зі спекуляцією, забезпечення населення найнеобхіднішими товарами та вирішення інших важливих справ. Протягом грудня повсюдно було приведено до присяги працівників повітових комісаріатів та громадських комісарів у селах. Так уряд поступово налагоджував систему управління в молодій українській державі [6, с. 70]. Головною зовнішньополітичною проблемою, якою займався уряд ЗУНР у Тернополі, було об'єднання двох українських республік в одну державу, налагодження між ними стосунків в усіх сферах життя. У Державному секретаріаті питання про умови злуки обговорювалися не раз. Останнє засідання уряду з участю віце-президента УНРади Льва Бачинського з цього питання тривало з 22-23 грудня. «Вирішено послати делегацію до Києва з метою завершення злуки обох українських республік», – говорилося в опублікованому урядовому повідомленні. Тим самим уряд ЗУНР однозначно і непохитно висловився за об'єднання з УНР в одну державу [7, с. 60].

Суспільний лад на території ЗУНР охороняла державна жандармерія. Її станицями була вкрита вся Тернопільщина. Вона гарантувала безпеку громадян, слідкувала за

Written by ГУРЗЕЛЬ ЮЛІЯ ВІКТОРІВНА, студентка юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету (м.Тернопіль)

Thursday, 30 May 2019 08:37

своєчасним виконанням розпоряджень органів державної влади. Молода українська держава зіткнулася з фінансовими труднощами. Прибутки державної казни були мінімальними. У ряді міст Тернопільщини, як і Східної Галичини в цілому, функціонували окремі міські гроші, 20 лютого 1919 року місто Тернопіль видало грошові бони вартість 2, 10, 20, 50 гривень, які ходили нарівні австро-угорськими кронами. У грошовому обігу Збаража були місцеві бони вартістю 1, 5, 10 гривень [4, с. 30-31].

Невідкладним завданням ЗУНР була відбудова зруйнованого господарства краю. Через наступ польських окупантів знесилена восьмимісячною війною з ними, УГА в середині липня 1919 року залишила Тернопільщину. Перехід УГА за Збруч засвідчив повну анексію польськими військами Західної України.

Відзначення 100-річчя ЗУНР дало нам зручну нагоду згадати її керівників, діячів, які в історичний для народу Галичини час стояли біля керма держави. На жаль про всіх керівників ЗУНР ми не знаємо. Одна з таких постатей – Сидір (Ісидір) Голубович. Він із самого початку утворення ЗУНР був серед її чільних керівників, у січні-червні 1919 року очолював уряд республіки – Раду державних секретарів. Цей період був найбільш відповідальним у житті ЗУНР і позначений як значними звершеннями, так і великими втратами.

Сидір Голубович був другим та останнім головою уряду ЗУНР. На його плечі впала важка ноша відповідальності за долю молодої Української держави. Як член національно-демократичної партії, С. Голубович активно проводив її політику. Він був секретарем «Подільської ради» – політичного об'єднання національних демократів у Тернопільському окрузі, очолював повітове товариство «Сокіл». На виборах у квітні 1919 року переміг від округу Тернопіль-Збараж-Нове-Козова. Згодом у Відні він зблизився з Є. Петрушевичем, майбутнім президентом ЗУНР, і в подальшому своєму політичному житті став його вірним побратимом. У 1913 р. С. Голубович був обраний послом галицького сейму.

С. Голубович брав участь в історичному засіданні Української національної ради у Львові 18-19 жовтня 1918 року, на якому було проголошено Українську державу на території Східної Галичини, Буковини і Закарпаття. Після «листопадового зриву» він входить до провідного керівництва УНРади, а 9 листопада призначається державним секретарем суддівництва. 18 грудня 1918 р., коли уряд ЗУНР перебував у Тернополі, С. Голубович видав «Розпорядок державного секретаря судівництва про державну прокуратوریю». 4 січня 1919 року він був офіційно призначений головою уряду ЗУНР і за дорученням виділу УНРади сформував його склад. В особистій долі С. Голубовича відбилася доля українського народу Галичини періоду звитяжної боротьби за свою державність. Історія жорстоко обійшлася з С. Голубовичем, безпідставно замовчуючи його ім'я кілька десятиліть у літописі ЗУНР, політичного життя Галичини [5, с. 54-59].

Процес державної розбудови ЗУНР, діяльності уряду не був простим, навпаки, дуже складним і неоднозначним. Досвіду в цій справі ніколи не було. І, напевне, цілком зрозумілими були деякі розходження в керівництві ЗУНР. Саме з цієї причини глава уряду К. Левицький в 20-х числах грудня склав в себе повноваження. Уряд тимчасово очолив С. Голубович. Невдовзі, 4 січня 1919 р. він був офіційно затверджений Головою Ради державних секретарів. Наприкінці грудня 1918 року уряд почав переїжджати до Станіслава (нині Івано-Франківськ). Останні урядові установи виїхали з Тернополя в перші дні січня наступного року. У житті ЗУНР розпочиналася нова віха, нова героїчна сторінка.

ТЕРНОПІЛЬ – СТОЛИЦЯ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Written by ГУРЗЕЛЬ ЮЛІЯ ВІКТОРІВНА, студентка юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету (м.Тернопіль)

Thursday, 30 May 2019 08:37

-
- Список використаних джерел:** 1. Бармак М.В., Бармак О.Я. Наш край – Тернопільщина. Тернопіль: Астон, 2003. 154 с. 2. Букавин І.Я. Наш край. Історія Тернопільщини. Тернопіль: Астон, 2002. 48 с.
3. Гуцал П. Тричі був Тернопіль столицею. URL: <https://poglyad.te.ua/>
4. Гуцал П., Півторак Р. Уряд ЗУНР у Тернополі: Регіональний річник Тернополя. Тернопіль: Збруч, 2003. С. 117—119.
5. Ельгорт Б.Б., Лопата В.Г., Чернявський Ф.Ф. Тернопіль. Історико-краєзнавчий нарис. Львів: Каменяр, 2000. 84 с.
6. Кравчук М.В. Правові основи будівництва Національних Збройних Сил України в 1914-1993 рр. (Орг–я. структура, штати): Історико–правове дослідження. Івано-Франківськ: Вид. «Плай». Коломия: видавничо-поліграфічне товариство «Вік», 1997. 292 с.
7. Куневич Б., Ониськів М. Тернопілля '98, '99. Регіональний річник. Кн.4. Тернопіль: Збруч, 2003. 696 с.
8. Литвин М.Р., Науменко К.Є. Історія ЗУНР. Львів: Інститут українознавства НАНУ. Видавнича фірма «Олір», 2004. 308 с.
9. Матейко Р.М. Від Маківки до Стрипи. Нарис історії Українського Січового Стрілецтва та Української Галицької Армії. Тернопіль: ТзОВ «Тернограф», 2012. 164 с.
10. Матейко Р., Мельничук Б. Воєнними дорогами синів Галичини. Тернопіль: Збруч, 2004. 72 с.
11. Мельничук Б., Проник Б. Погляд крізь століття. Історія міста очима емігрантів. Тернопіль: Астон, 2005. 226 с. {jcomments on}